

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันความตอนหนึ่งว่า “การพัฒนาชนบทเป็นงานที่สำคัญ เป็นงานที่ยาก เป็นงานที่ต้องทำด้วยความสามารถ คือทั้งเฉลียวฉลาด ทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ มิได้มุ่งหากินด้วยวิธีใด ๆ ใครอยากหากินก็ขอให้ลาออกจากตำแหน่งไปทำการค้าขายดีกว่า เพราะถ้าทำผิดพลาดไปแล้วบ้านเมืองจะล่มจมและเมื่อบ้านเมืองล่มจมแล้วเราก็อยู่ไม่ได้ เท่ากับเสียหมดทุกอย่าง” (สำนักนายกรัฐมนตรี. 2539 : 139) และรัฐบาลได้ตระหนักว่า การพัฒนาชนบทเป็นนโยบายที่สำคัญประการหนึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อช่วยแก้ปัญหาของชาวชนบทให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่ความมั่นคง และความก้าวหน้าของประเทศชาติเพราะพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศไทย อาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่เรียกว่าชนบทมากกว่าในเมืองและประกอบอาชีพเกี่ยวกับเกษตรกรรมเป็นหลัก ฉะนั้นในการพัฒนาประเทศรัฐบาลจึงมีนโยบายในการพัฒนาชนบทให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม มากบ้างน้อยบ้างตามยุคตามสมัย โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีประเทศต่าง ๆ เกิดความตื่นตัวในการเร่งสร้างความเจริญให้แก่ประเทศของตนเป็นอันมาก

สำหรับประเทศไทยได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับพัฒนาประเทศโดยมุ่งหวังเพื่อที่จะส่งเสริมและปรับปรุงฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้ขยายตัวและเกิดความมั่นคงขึ้นทั้งนี้เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศที่อาศัยอยู่ในชนบท ยังด้อยโอกาส มีการศึกษาต่ำ ยากจน และประสบปัญหาด้านสุขภาพอนามัย เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นอุปสรรคต่อความเจริญของประเทศ จำเป็นต้องแก้ไขโดยรีบด่วนและกำหนดแนวทางการดำเนินงานที่เหมาะสม รัศกุน คามสภาพปัญหา ความต้องการของชุมชน (พัฒน์ บุญรัตพันธ์. 2527 : 64)

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 มุ่งการพัฒนาประเทศทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยมุ่งความเจริญเติบโตของมวลรวมทางเศรษฐกิจหรือรายได้ประชาชาติเป็นหลัก ผลของการพัฒนาจึงทำให้ดูเหมือนว่ากลายเป็นการดองข้าวและขยาย

ช่องว่างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ระหว่างเขตเมืองกับชนบทมากยิ่งขึ้น ดังกล่าวที่ว่า "ยิ่งพัฒนาคนจนก็ยิ่งจนลง คนรวยยิ่งรวยขึ้น" (วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. 2531 : 87) ทำให้ประชาชนในชนบทอพยพเข้ามาทำงานในเขตเมืองมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม และนอกจากนี้ยังเผชิญกับปัญหาพื้นฐานของความยากจนโดยมิได้รับการแก้ไขในรูปแบบ และวิธีการที่เหมาะสมเหมือนกับสภาพสังคมในชนบท ซึ่งปัญหาพื้นฐานดังกล่าวก็คือการมีโรคภัยไข้เจ็บ สุขภาพอนามัยเสื่อมโทรมที่อยู่อาศัยไม่ถูกสุขลักษณะ ภาวะการขาดแคลนอาหาร เป็นต้น

หลังจากที่ได้มีการทบทวนนโยบายและแผนพัฒนาประเทศในอดีตโดยองค์การภาครัฐและเอกชน พบว่าผลของการพัฒนาได้คกอยู่กับกลุ่มคนเพียงส่วนน้อย มิได้กระจายสู่คนส่วนใหญ่ของประเทศอย่างทั่วถึงและแท้จริง เนื่องจากการกำหนดสูตรสำเร็จของการพัฒนา โดยการผ่านกลไกต่าง ๆ ของรัฐที่อยู่ในลักษณะผู้พัฒนาและประชาชนเป็นผู้รับการพัฒนา มาโดยตลอด มิได้คำนึงว่าจะตรงกับปัญหาหรือความต้องการที่แท้จริงของประชาชนหรือไม่เพียงใด ซึ่งผลจากการทบทวนปัญหาดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้เกิดข้อสรุปใหม่ในการพัฒนาว่าประชาชนต้องเป็นผู้พัฒนาชุมชนด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นชุมชนเมืองหรือชนบท เพราะประชาชนในชุมชนจะเป็นผู้รู้ปัญหาของชุมชนตนเองดี (พิมาน วงศ์ภักย์. 2533 : 1)

ในแง่ของการกระจายผลประโยชน์ที่ได้จากการพัฒนาปรากฏชัดว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจนั้นไม่สม่ำเสมอทุกพื้นที่ เกิดปัญหาช่องว่างและความเหลื่อมล้ำในฐานะรายได้ระหว่างภาค และระหว่างเขตชนบทและเขตเมืองของประเทศ โดยเฉพาะเขตชนบทนั้นแม้จะมีการพัฒนาชนบทอยู่บ้าง แต่รัฐก็มักจะทุ่มเทการลงทุนไปในเขตชนบทในส่วนที่ได้รับการพัฒนาอยู่แล้ว เช่น ชาวชนบทในเขตชลประทานซึ่งได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา พอที่จะสามารถช่วยตัวเองได้บ้าง ในขณะที่ชาวชนบทในส่วนอื่น ๆ ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาที่ผ่านมาค่อนข้างน้อย และบางส่วนแทบจะไม่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเลย

อนึ่ง แม้ว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ได้มีการริเริ่มดำเนินการพัฒนาชนบท โดยยึดความต้องการของประชาชนก็ตาม แต่ความต้องการของประชาชนก็มักจะเป็นความต้องการที่เจริญรอยตามแบบพื้นที่ที่เจริญแล้ว เช่น ต้องการถนน ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น และผลจากการดำเนินรอยตามแบบอย่างของพื้นที่ที่เจริญแล้วก็มักจะมีปัญหามากมายประการ เช่น

ประการแรก ได้แก่ ปัจจัยต่าง ๆ เช่นการมีถนน หรือไฟฟ้างดงกล่าวมิได้ช่วยแก้ปัญหาพื้นฐานของประชาชนชนบทยากจน ในการเพิ่มผลผลิตได้เสมอไป

ประการที่สอง ผลจากการพัฒนาดังกล่าว เหล่านี้ไม่ตกถึงมือประชาชนยากจน ทั้งนี้เพราะปัญหาพื้นฐานของประชาชนยากจนมิได้รับการแก้ไขอย่างทั่วถึง

ดังนั้น ในแผนพัฒนาฉบับต่อๆ มา คือ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5-9 จึงเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเป็นสำคัญ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาชุมชนแนวใหม่ ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาประเทศ ประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้เนื่องจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน การดำเนินการพัฒนาควรให้ประชาชนมีพลังต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ ในสังคมทำให้ประชาชนรู้จักช่วยเหลือตนเอง ซึ่งนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด (บัญญัติ แก้วส่อง. 2531 :1-2)

จากความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในฐานะที่เป็นหลักการ และวิธีการพัฒนาที่สามารถดัดแปลงแนวทางไปสู่การปฏิบัติจนเกิดผลได้อย่างชัดเจนในระดับหนึ่ง แต่การดำเนินการดังกล่าวเป็นเพียงขั้นเริ่มต้นยังอยู่ในวงจำกัดประชาชนยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริง (ศูนย์ประสานงานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ. 2529 : 60) สภาพการพัฒนามีข้อจำกัดดังกล่าวนับเป็นอุปสรรคที่สำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การพัฒนาไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ รัฐบาลจำเป็นจะต้องหาวิธีการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนามากขึ้น แต่การส่งเสริมนั้นจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบในด้านส่วนตัวของประชาชนเอง ทั้งนี้เพราะการที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ประกอบส่วนตัวของประชาชนเองหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเราจะต้องมีการพิจารณาถึงตัวคนว่าคนที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นเป็นอย่างไร โดยตามปกติแล้วคนนั้นมีความแตกต่างกันออกไปเช่นความแตกต่างทางด้านทัศนคติ บุคลิกภาพ จิตใจ อารมณ์ ค่านิยม ความสามารถ กำลังใจ และความแตกต่างทางด้านร่างกาย เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อที่จะนำสิ่งเหล่านี้ไปประกอบเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานหรือส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นการที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานั้นย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยที่แตกต่างกันเช่น อาจจะต้องการประ โยชน์ที่ได้รับ อาจต้องการรางวัลเป็นการตอบแทน อาจเป็นเพราะได้ทำตามความสามารถที่ตนถนัดอาจเป็นเพราะต้องการความยอมรับจากหมู่คณะอาจเป็นเพราะความศรัทธาต่อบุคคลซึ่งต่างก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่แตกต่างกันออกไปหรืออาจกล่าวได้ว่ามีปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนนั่นเอง

กระทรวงมหาดไทยโดยกรมการพัฒนาชุมชนได้จัดให้มีโครงการประกวดตำบลเขียว
ขจีดีเด่นซึ่งมีหลักเกณฑ์และขั้นตอนการคัดเลือก ดังนี้

1. ขั้นตอนวิธีการคัดเลือก

1.1 ระดับตำบล ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

ให้สภาตำบลหรือคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เสนอชื่อ
ตำบลเขียวขจี เพื่อคัดเลือกเป็นตำบลเขียวขจีดีเด่นระดับอำเภอ

1.2 ระดับอำเภอ/กิ่งอำเภอ ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1.2.1 อำเภอ/กิ่งอำเภอ แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้น 1 คณะ เพื่อทำหน้าที่พิจารณา
คัดเลือกตำบลเขียวขจีดีเด่นระดับอำเภอ โดยมี กพอ. ที่เกี่ยวข้องและคณะกรรมการชมรมอาสา
พัฒนาชุมชนอำเภอ/กิ่งอำเภอ กรรมการชมรมอนุรักษ์ (ถ้ามี) ร่วมเป็นคณะกรรมการ โดยมี
พัฒนาการอำเภอ/กิ่งอำเภอ เป็นกรรมการและเลขานุการ

1.2.2 เมื่อดำเนินการแล้ว ให้เสนอชื่อตำบลเขียวขจีดีเด่นระดับอำเภอเข้ารับ
การพิจารณาคัดเลือกเป็นตำบลเขียวขจีดีเด่นระดับจังหวัด

1.3 ระดับจังหวัด

จังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้น 1 คณะ เพื่อกำกับดูแล กลั่นกรองการคัดเลือก
ตำบลเขียวขจีดีเด่นระดับจังหวัด ให้เป็น ไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีคณะกรรมการพัฒนา
จังหวัดที่เกี่ยวข้องและคณะกรรมการ ชมรมอาสาพัฒนาชุมชนจังหวัด กรรมการชมรมอนุรักษ์
(ถ้ามี) ร่วมเป็นคณะกรรมการ โดยมีพัฒนาการจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ

เมื่อปี พ.ศ 2544 ตำบลคงใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ได้รับการเสนอ
ชื่อ เข้าประกวดและได้รับการคัดเลือกเป็นตำบลเขียวขจีดีเด่นระดับอำเภอ ต่อมาได้รับการ
พิจารณาคัดเลือกเป็นตำบลเขียวขจีดีเด่นระดับจังหวัด จากการทำตำบลคงใหญ่ อำเภอวาปีปทุม
จังหวัดมหาสารคามประสบผลสำเร็จ ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดตำบลเขียวขจีดีเด่น
ยอดเยี่ยมจากผลการดำเนินงานและหาความร่วมมือร่วมของประชาชนชาวตำบลคงใหญ่ ทั้งสิ้น แต่ทั้ง
นี้ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆที่มีส่วนเข้ามาสนับสนุนในการดำเนินงานจนตำบลคงใหญ่ อำเภอ
วาปีปทุม ได้รับรางวัลชนะเลิศดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาในเรื่องการมีส่วนร่วม
ของประชาชน ในการพัฒนาตำบล ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาตัวแปรด้านอายุ
เพศ ตำแหน่งทางสังคม อาชีพ รายได้ ความต้องการเกียรติ ความต้องการมีความสัมพันธ์อันดี
กับเพื่อนบ้าน ความคาดหวังต่อรางวัลการประกวด และศึกษาระดับการมีส่วนร่วม
ของประชาชนในการพัฒนาตำบล

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตำบลคลองใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตำบลคลองใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

สมมุติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตำบลคลองใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ปัจจัย ด้านบุคคล ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านจิตลักษณะ
2. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตำบลคลองใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม อยู่ในระดับมาก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ขอบเขตการวิจัย

Rajabhat Mahasarakham University

การศึกษครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ ดำเนินการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตำบลตำบลคลองใหญ่ อ.วาปีปทุม จ. มหาสารคาม มีทั้งหมด 16 หมู่บ้าน 852 ครัวเรือน
2. ขอบเขตด้านประชากร คือ ผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาตำบลคลองใหญ่ได้ ทุกครัวเรือนในเขตตำบลคลองใหญ่ อำเภอวาปีปทุมครัวเรือนละ 1 คน จำนวน 852 ครัวเรือน รวมเป็นประชากรทั้งสิ้น 852 คน โดยมีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 273 คน
3. ขอบเขตด้านตัวแปร
  - 3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แบ่งปัจจัยต่างๆออกเป็น 4 ด้าน คือ
    - 3.1.1. ปัจจัยทางด้านตัวบุคคล ได้แก่
      - 1) เพศ
      - 2) อายุ
      - 3) วุฒิการศึกษา
      - 4) สถานภาพการสมรส

3.1.2 ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่

- 1) อาชีพ
- 2) รายได้

3.1.3 ปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่

- 1) ตำแหน่งทางสังคมในตำบล

3.1.4 ปัจจัยทางด้านจิตลักษณะ

- 1) ความต้องการเกียรติเป็นที่ยกย่องจากบุคคลต่าง ๆ
- 2) ความต้องการมีสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนบ้าน
- 3) ความคาดหวังที่จะได้รับรางวัลชนะเลิศ

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตำบลคงใหญ่ อำเภอลำปาง จังหวัดมหาสารคาม 9 ลักษณะ คือ

3.2.1 ร่วมในการเข้าประชุม

3.2.2 ร่วมในการแสดงความคิดเห็น

3.2.3 ร่วมในการเป็นผู้รับผิดชอบหรือควบคุม

3.2.4 ร่วมในการเป็นผู้ประสานงาน

3.2.5 ร่วมในการเป็นผู้ชักชวนเพื่อนบ้าน

3.2.6 ร่วมในการสละเงิน

3.2.7 ร่วมในการสละวัสดุอุปกรณ์

3.2.8 ร่วมในการสละแรงงาน

3.2.9 ร่วมในการติดตามผลการดำเนินงาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1 การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อตัวของประชาชนในเขตตำบลคงใหญ่ อำเภอลำปาง จังหวัดมหาสารคาม

2 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตำบล หมายถึง ปัจจัยทางด้านบุคคล ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยทางด้านสังคม และปัจจัยทางด้านจิตลักษณะ

3 ปัจจัยทางด้านบุคคล หมายถึง เพศ อายุ วุฒิการศึกษา สถานภาพการสมรส

4 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ หมายถึง อาชีพ รายได้

5 ปัจจัยทางสังคม หมายถึง ตำแหน่งทางสังคมในตำบล

6 ปัจจัยทางด้านจิตลักษณะ หมายถึง ความต้องการเกียรติเป็นที่ยกย่องจากบุคคลต่างๆ ความต้องการมีสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนบ้าน ความคาดหวังที่จะได้รับรางวัลชนะเลิศ

7 ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตำบล 9 ลักษณะ คือ

7.1 ร่วมในการเข้าประชุม

7.2 ร่วมในการแสดงความคิดเห็น

7.3 ร่วมในการเป็นผู้รับผิดชอบหรือควบคุม

7.4 ร่วมในการเป็นผู้ประสานงาน

7.5 ร่วมในการเป็นผู้ชักชวนเพื่อนบ้าน

7.6 ร่วมในการสละเงิน

7.7 ร่วมในการสละวัสดุอุปกรณ์

7.8 ร่วมในการสละแรงงาน

7.9 ร่วมในการติดตามผลการดำเนินงาน

8 ระดับการมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตำบล ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมโดยรวม ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

9 การพัฒนาตำบล หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสภาพของตำบลในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชนตำบลดงใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดมหาสารคาม

10 การพัฒนาเศรษฐกิจ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ด้านการประกอบอาชีพ การผลิต การตลาด รายได้ รายจ่ายของประชาชนตำบลดงใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดมหาสารคาม

11 ตำแหน่งทางสังคม หมายถึง ตำแหน่งของบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการหรือตำแหน่งที่เป็นที่ยอมรับของสังคมในตำบล คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (สมาชิก อบต.) อาสาสมัครสาธารณสุข ประธานกลุ่มอาชีพ กรรมการหมู่บ้าน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เป็นสารสนเทศ แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาชนบทและผู้ที่เกี่ยวข้อง
สำหรับเป็นแนวทางการพัฒนาชนบท สามารถนำไปบูรณาการเพื่อส่งเสริม สนับสนุน
การพัฒนาชนบทเขตพื้นที่อื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับพื้นที่ตำบลคงใหญ่ อำเภอวาปีปทุม
จังหวัดมหาสารคาม ให้การพัฒนาบรรลุเป้าหมาย อย่างมีประสิทธิภาพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University